

BOLANING RIVOJLANISHIDA ONA SALOMATLIGINING O`RNI

Rahbar: *Siyob Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi, Pediatriya va yuqumli kasalliklarda hamshiralik parvarishi kafedrası yetakchi o`qituvchisi G`aniyeva Shaxlo Fayzilloyevna*

Student: *Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti, 531 guruh talabasi*

No`monova Amina Aslamovna

Annotatsiya: *Mazkur maqoladabolaning rivojlanishida ona salomatligining o`rni va ahamiyati borasida fikr yuritildi.*

Kalit so`zlar: *homiladorlik, reproduktiv salomatlik, muhofaza qilish, irsiy-genetik kasalliklar.*

Mamlakatimizda so`nggi yillarda onalar va bolalar salomatligini muhofaza qilish hamda aholining reproduktiv salomatligini yanada mustahkamlash borasida keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2017-2022 yillarda onalar o`limi ko`rsatkichi 1,5 baravarga, go`daklar o`limi esa 1,3 baravarga kamayishiga erishildi. Kam uchraydigan (orfan) va boshqa irsiy-genetik kasalliklarga chalingan bolalarni bepul dori vositalari, tibbiy buyumlar va maxsus oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta`minlash joriy etilib, ularga tibbiy va ijtimoiy yordam ko`rsatish ko`lami kengaytirildi. Tuman (shahar) tibbiyot birlashmalarida bolalar anesteziologiya-reanimatsiya bo`limlari hamda kechayu kunduz shoshilinch tibbiy yordam ko`rsatuvchi pediatriya postlari, shuningdek, poliklinikalarda bolalar bo`limlari tashkil etildi. Barcha "tibbiyot brigadalari" tarkibiga qo`shimcha pediatriya hamshirasi va doya shtatlari ajratildi. Bolalar, homilador va tug`ish yoshidagi ayollarni zarur vitamin komplekslari, yod preparati, temir va foliy kislotasi bilan bepul ta`minlash joriy etildi.

Ona salomatligi — [homiladorlik](#), tugʻish va [tugʻruqdan keyingi davrdagi](#) onaning salomatligi. [JSSTning](#) taʼkidlashicha, onalik ona uchun hissiy boʻlgan qoniqarli tabiiy tajriba sifatida qabul qilingan boʻlsa-da, ona boʻlgan ayollarning yuqori foizida sogʻliq muammolari paydo boʻladi va hatto ularning vafot etishlari kuzatiladi[1]. Shu sababli, onalarning sogʻligʻiga katta eʼtibor qaratilishi kerak (Amiri and Ulf-G 13). Ona salomatligini yaxshilash investitsiyalari turli yoʻllar bilan amalga oshirilishi mumkin, jumladan, sogʻliqni saqlash xarajatlarini [subsidiyalash](#), onalar salomatligi boʻyicha oʻqitish tizimi, oilani samarali rejalashtirishni ragʻbatlantirish, bolali ayollar salomatligini bosqichma-bosqich tekshirishni taʼminlash[2]. Onalar kasallanishi va vafoti, ayniqsa, rangli ayollar va past yoki oʻrtacha daromadli mamlakatlarda yashovchi ayollarda koʻproq kuzatiladi. [JSST](#) hisob-kitoblariga koʻra, 2017-yilda 295 mingga yaqin onalar oʻlimi sodir boʻlgan[3]. Bu sabablar ogʻir [qon ketishdan](#) tortib to qiyin tugʻruqqacha oʻzgarib turadi. Bundan tashqari, onalar oʻlimining bilvosita sabablari kamqonlik va bezgakni oʻz ichiga oladi[4][5]. [Onalar oʻlmi](#) oqibatida zaif oilalar vujudga keladi va koʻpincha ularning omon qolgan [chaqaloqlari](#), ikki yoshga kirmasdan vafot etishi ehtimoli kuzatiladi.

2010-yilda AQShning Sogʻliqni saqlash tashkilotlarini akkreditatsiya qilish boʻyicha qoʻshma komissiyasi onalar oʻlimini „kutilmagan hodisa“ (tibbiy xizmat koʻrsatuvchi shaxsning katta xatolari va beparvoligi tufayli yuzaga kelishi mumkin boʻlgan va sogʻliqni saqlashni nazorat qiluvchi organlar tomonidan yaqindan tekshiriladigan hodisa) deb taʼriflagan[6].

Sogʻliqni saqlash xarajatlarini kamaytirish [ayollar salomatligini](#) yaxshilashga yordam beradi. [AQSh](#), [Buyuk Britaniya](#) va boshqa mamlakatlarda [hukumat](#) va nodavlat organlari homilador ayollar yoki homiladorlik bilan bogʻliq sogʻliq muammolari boʻlgan ayollar uchun toʻlanadigan har qanday toʻlovni kamaytirish va hatto bekor qilish uchun xizmat qiluvchi qonunlarga ega. Agar ayollar oʻz farzandlarini sertifikatlangan tibbiy muassasalarda juda oz miqdorda pul toʻlab yoki toʻlamasdan

bolani dunyoga keltirsa, ular o'z pullarini chaqaloqning ovqatlanishiga, kiyim-kechagiga va boshqa ehtiyojlariga sarflashga motivatsiya oladilar (Onarheim, Iversen va Bloom np). Shuningdek, ayollar poliklinikalarga bepul tashrif buyurishsa va ularga bepul qo'shimcha imkoniyatlar berilsa, ularning sog'lig'i saqlanib qoladi va bu hukumatning sog'liqni saqlashga sarmoya kiritadigan pul mablag'larini kamaytiradi. O'z navbatida, onalar o'limi darajasi bilan birga onalar kasallanishi ham kamayadi[7].

Onalar salomatligi bilan bog'liq turli masalalar bo'yicha ta'lim berish ayollar salomatligini nazorat qilish va yaxshilash uchun muhim ahamiyatga ega. Resursga ega bo'lgan ayollar, o'zlaridagi mavjud bilimlari tufayli kasalikka chalinish ehtimoli kam. Bunday ayollar oilani rejalashtirish, ularning moliyaviy imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda tug'ish uchun eng yaxshi vaqt tanlash, tug'ruqdan oldin, tug'ruq paytida va tug'ruqdan keyingi ovqatlanish bo'yicha to'g'ri qaror qabul qiladilar. „[Gannon](#)“ gazetasi 1946 — 1953-yillarda onalar o'limi darajasi 70 % ga kamaydi, deb xabar bergan, chunki ayollar onalik maktabini o'tashni boshlagan edilar. Tadqiqot chekka hududlarda yashovchilar va 18 yoshgacha bo'lgan qizlarga alohida e'tibor qaratishni tavsiya qilgan. Hukumat ushbu ikki toifadagi odamlar orasida istalmagan va rejalashtirilmagan homiladorlikni kamaytirishga muvaffaq bo'lganda, ona salomatligi muammosi va u bilan bog'liq xarajatlarni kamaytirish osonroq bo'lishi isbotlangan. [Prenatal parvarish](#) (tug'ruqdan oldingi) ona salomatligini muhofaza qilishning muhim qismidir^[43]. Bo'lajak onalarga kamida to'rt marta [tibbiy ko'rikdan](#) o'tish tavsiya etiladi, bunda tibbiyot xodimi kam vazn, kamqonlik yoki [infeksiya](#) kabi kasallik belgilarini tekshirishi va homilaning salomatligi va holatini kuzatishi mumkin^[44]. Ushbu tashriflar davomida ayollarga tug'ilishdan oldin va undan keyin sog'lig'ini optimallashtirish uchun ovqatlanish va [gigiyena](#) bo'yicha maslahatlar beriladi. Ayol o'z shifokori bilan kelishgan holda, favqulodda vaziyatda nima qilish kerakligini ko'rsatadigan tug'ruq rejasini ishlab chiqishi mumkin. [Qashshoqlik](#), to'yib ovqatlanmaslik va [giyohvand](#) moddalarni iste'mol qilish oqibatida farzand [kognitiv](#) va

xulq-atvor muammolariga duch kelishi mumkin^[45]. Boshqacha qilib aytganda, agar ona tugʻruqdan oldingi davrda (homiladorlik davrida) nosogʻlom boʻlsa va/yoki homila [teratogen\(lar\)ga](#) duchor boʻlsa, bolaning sogʻligʻiga salbiy taʻsir koʻrsatishi yoki rivojlanishida qiyinchiliklarga duch kelishi yoki oʻlim holatiga olib kelish ehtimoli bor. Teratogen — bu „tugʻilish nuqsoniga olib kelishi mumkin boʻlgan yoki kognitiv va xatti-harakatlar natijalarini salbiy oʻzgartirishi mumkin boʻlgan har qanday vosita“. Doza, genetik sezuvchanlik va taʻsir qilish vaqti — bularning barchasi teratogenning [embrion](#) yoki homilaga taʻsiri darajasining omillaridir^[46]. [Streptomitsin](#), [tetratsiklin](#), [antidepressantlar](#), [progestin](#), [sintetik estrogen](#)^[47] kabi homiladorlik paytida qabul qilingan retsept boʻyicha qabul qilinuvchi dorilar, shuningdek, parhez tabletkalari kabi retseptsiz sotiladigan dorilar rivojlanayotgan embrion/homila uchun teratogen oqibatlariga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, aspirinning yuqori dozalari onada va homilada qon ketishga sabab boʻishi mumkin, ammo past dozali aspirin odatda zararli emas^{[48][49]}. Homiladorlik paytida tamaki chekish naslning sogʻligʻi va rivojlanishiga juda koʻp zararli taʻsir koʻrsatishi mumkin. Homiladorlik paytida chekishning keng tarqalgan oqibatlariga [erta tugʻruq](#), kam vazn, homila tushishi, nafas olish muammolari va toʻsatdan chaqaloq oʻlimi sindromi (SIDS)^[46], shuningdek, [kognitiv buzilish](#) xavfi, [diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromi](#) (DEHB) va boshqa xulq-atvor muammolari kiradi^[50]. Shuningdek, *Xalqaro saraton jurnalida* (International Journal of Cancer) chop etilgan tadqiqotda onalari homiladorlik paytida sigaret chekadigan bolalarda [Hodgkin boʻlmagan limfoma](#) xavfi 22 % ga oshadi^[51]. OIV/OITS naslga turli vaqtlarda yuqishi mumkin boʻlsa-da, bolaga virus yuqishining eng koʻp uchraydigan vaqti homiladorlik davridir. Perinatal davrda embrion/homila [platsenta](#) orqali virusni yuqtirib olishi mumkin UNFPA maʼlumotlariga koʻra, oila zamonaviy rejalashtirilsa, onalar va yangi tugʻilgan chaqaloqlarni sogʻligʻini saqlashga boʻlgan ehtiyoj qondirilsa, onalar oʻlimi uchdan ikkiga, yaʼni 287 000 dan 105 000 gacha kamayadi. Shu sababli, oilani rejalashtirish va onalar salomatligini yaxshilashga sarmoya kiritish koʻp foyda keltiradi, jumladan,

asoratlari xavfini kamaytiradi va onalar va ularning bolalari salomatligini yaxshilaydi. Ta'lim olish, shuningdek, „o'rta maktabni tugatgan ayollarga qaraganda, hech qanday ma'lumotga ega bo'lmagan ayollar homiladorlik va tug'ish paytida olamdan ko'z yumish ehtimoli deyarli uch baravar ko'proq ekanligini“ ko'rsatadigan tadqiqotlar bilan juda muhimdir. Dalillar shuni ko'rsatadiki, yaxshi o'qigan ayollar sog'lom farzand ko'rishadi. Ta'lim, shuningdek, ayollarning ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarini yaxshilaydi, bu esa ularning mavqeini yaxshilash, oilaviy jamg'armalarga hissa qo'shish, qashshoqlikni kamaytirish va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shish imkonini beradi. Bu sarmoyalarning barchasi nafaqat ayollar va qizlar, balki ularning farzandlari, oilalari, jamiyatlari va mamlakati uchun ham katta foyda va samaralar beradi.

Kontratseptiv vositalardan foydalanishni ko'paytirish va oilani rejalashtirish, shuningdek, yuqori xavfli homiladorlik sonini kamaytirish va homilador bo'lish oralig'ini qisqartirish orqali ona salomatligini yaxshilaydi^{[79][80][81]}. Nepalda qishloq hududlarida oilani rejalashtirishni ta'minlashga katta e'tibor berilgan va bu samarali ekanligi ko'rsatilgan^[82]. Madagaskarda oilani rejalashtirish bo'yicha umummilliy dastur joriy etilgandan so'ng kontratseptiv vositalardan foydalanish keskin o'sdi, kontratseptiv vositalardan foydalanish darajasi 1992-yildagi 5,1 foizdan 2008-yilda 29 foizgacha ko'paygan^[83]. Oilani rejalashtirish ona salomatligining muhim omili ekanligi ma'lum qilingan. Hukumat sog'liqni saqlash vazirligi orqali ayollarga oila haqida ta'lim berish va yo'l yo'riq ko'rsatish va uni rejalashtirishning to'g'ri usulidan foydalanishni rag'batlantirish uchun xususiy sog'liqni saqlash va davlat sog'liqni saqlash bo'limi bilan aloqa o'rnatishi kerak (Bloom, David va Klaus Prettner 5). Shuningdek, hukumat ushbu loyihaga pul ajratishi kerak. Bu amaliyotlar onaning salomatligini yaxshilashga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.“Uchgacha aynivaqti”Masura Ibuka
- 2.“Bolalar tafakkurqudrati”Jon Kexo, Nensi Fisher
- 3.“Yosh davrlari va pedagogic psixologiya” SH.A.Do’stmuhammedova, X.A.Tillashayxova,B.Baykunosova,G.Ziyavitdinova
4. Muzaffarova, X. (2021). AQLI ZAIFLIK TUSHUNCHASI TALQINIDAGI NAZARIY XATOLARNING SALBIY OQIBATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2).
5. Muzaffarova, X. (2020). OQUVCHILAR SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA DIDAKTIK OYIN VA MASHQLARNI TANLASH TEXNOLOGIYASI. Архив Научных Публикаций JSPI.